

גבולות היחידה: שמות פרק ב', פסוקים א'-י'

נושא היחידה: הולדת משה וסיפור הצלתו

מספר שיעורים על פי המתווה: 1

כתבה: חיה לואיס

הסבר כללי:

יחידת הוראה זו עוסקת בסיפור הצלתו של משה מגזרת פרעה. היחידה מתמקדת בדמויות השותפות במעשה ההצלה. דרך תיאור מעשיהן ותכונותיהן, נלמדים המסרים המרכזיים.

פתיחה:

התלמידים ישחזרו את גזרות פרעה שנלמדו בפרק הקודם. נדגיש את הגזרה האחרונה: "כל הבן היילוד - היאורה תשליכוהו". ננסה "להיכנס לנעליה" של אם עבריייה שיוולדת בן - מה עליה לעשות? מה היא מרגישה? מה הן האפשרויות העומדות בפניה?

עיון בפסוקים:

התלמידים יקראו את הפסוקים קריאה דמומה, ויסמנו את הדמויות המופיעות בהם. בתום הקריאה, יכתבו התלמידים מעל כל דמות מי היא, מתוך הידע הקודם שלהם (ראו נספח 1).

א וַיֵּלֶךְ אִישׁ, מִבֵּית לִוִי; וַיִּקַּח, אֶת-בֵּת-לִוִי. ב וַתְּהֵרָה הָאִשָּׁה, וַתֵּלֶד בֶּן; וַתֵּרָא אֹתוֹ כִּי-טוֹב הוּא, וַתְּצַפְּנֵהוּ שְׁלֹשָׁה יָרְחִים. ג וְלֹא-יָקָלָה עוֹד, הַצְּפִינוֹ, וַתִּקַּח-לוֹ תֵּבֶת גָּמָא, וַתַּחְמְרָה בַּחֲמֵר וּבְצִפְת; וַתִּשֶׂם בָּהּ אֶת-הַיֶּלֶד, וַתִּשֶׂם בְּסוּף עַל-שֵׁפֶת הַיָּר. ד וַתִּתְּצַב אַחֲתוֹ, מֵרְחֹק, לְדַעַה, מֵה-יַעֲשֶׂה לוֹ. ה וַתֵּרֶד בֵּת-פְּרַעֲהַ לְרַחֹץ עַל-הַיָּר, וְנַעֲרָתֶיהָ הִלְכֹת עַל-יַד הַיָּר; וַתֵּרָא אֶת-הַתֵּבָה בְּתוֹךְ הַסּוּף, וַתִּשְׁלַח אֶת-אֲמָתָהּ וַתִּקְחָהּ. ו וַתִּפְתַּח וַתֵּרָאֶהוּ אֶת-הַיֶּלֶד, וְהִנֵּה-נֶעֱרַב בִּכְהָ; וַתַּחְמַל עָלָיו--וַתֹּאמֶר, מִיֶּלְדֵי הָעִבְרִים זֶה. ז וַתֹּאמֶר אַחֲתוֹ, אֶל-בֵּת-פְּרַעֲהַ, הַאֵלֶּךְ וְקִרְאתִי לָךְ אִשָּׁה מִיִּנְקוֹת, מִן הָעִבְרִית; וַתִּיַּנֵּק לָךְ, אֶת-הַיֶּלֶד. ח וַתֹּאמֶר-לָהּ בֵּת-פְּרַעֲהַ, לְכִי; וַתֵּלֶךְ, הָעַלְמָה, וַתִּקְרָא, אֶת-אִם הַיֶּלֶד. ט וַתֹּאמֶר לָהּ בֵּת-פְּרַעֲהַ, הִילִיכִי אֶת-הַיֶּלֶד הַזֶּה וְהִינֵקְהוּ לִי, וְאֲנִי, אֲתֵּן אֶת-שְׂכָרְךָ; וַתִּקַּח הָאִשָּׁה הַיֶּלֶד, וַתִּנְיֶקְהוּ. י וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד, וַתִּבְאֶהוּ לְבֵת-פְּרַעֲהַ, וַיְהִי-לָהּ, לְבֵן; וַתִּקְרָא שְׁמוֹ, מֹשֶׁה, וַתֹּאמֶר, כִּי מִן-הַמַּיִם מָשִׂיתָהוּ.

הדמויות: איש מבית לוי = עמרם, בת לוי = יוכבד, האישה = יוכבד, בן = משה, הילד = משה,

אחותו = מרים, בת פרעה = בתיה, נער בוכה = משה, העלמה = מרים, אם הילד = יוכבד.¹

בפסוק י' מצוין בפירוש שמו של משה.

נשאל: אם כולנו יודעים מי הן הדמויות, מדוע התורה אינה כותבת את השמות? נאפשר לתלמידים להעלות השערות, ונוסיף הסבר:

- א. אמנם זהו סיפורה של משפחה אחת, אך דרך הדמויות האנונימיות, התורה מעבירה לנו מסר סמוי – הסיפור אינו סיפורה של משפחה אחת בלבד. הוא עשוי היה להתאים לכל משפחה עברית שחיה במצרים בתקופת השעבוד. אמנם לא כל משפחה הצליחה להציל את תינוקה, ולא כל משפחה בחרה בדרך זו, אך הקשיים, החששות והתחושות היו זהים.
- ב. הדמויות בסיפור הן אמנם אנונימיות, אך דמות אחת מוזכרת בשמה. ציון שמו של משה בפסוק י' מבליט ומייחד אותו כדמות המפתח בסיפור. כל יתר הדמויות סובבות סביב הצלתו, שכן הוא זה שעתיד להיות מושיען של ישראל.

קריאה חוזרת (על ידי המורה) והתבוננות בפסוקים:

פסוקים א'-ד':

- א. "וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי, ותהר האישה ותלד בן" – **נשאל: האם הבן הנולד הוא הבכור? בקריאה ראשונית של הפסוקים, נדמה שכן, אך בפסוקים הבאים אנו מגלים שלתינוק הנולד יש אחות. ניעזר בדברי רש"י – מדובר בנישואין שניים, שנערכו בעצתה של מרים - הבת המופיעה בהמשך הסיפור. מרים פנתה אל אביה וטענה: "גזרתך קשה משל פרעה. פרעה גזר על הזכרים, ואתה גם כן על הנקבות".**
- ב. "ותרא אותו כי טוב הוא" – **למה הכוונה? וכי יש תינוק "רע"? וכי יש אם שאינה אוהבת את בנה? רש"י מסביר: "כשנולד, נתמלא הבית כולו אורה" – הכוונה לטוב רוחני. יוכבד מבינה שנולד לה תינוק מיוחד, בעל כוח גדול.**
- ג. **לפי החוק החל על ילדי העברים, מה הדבר הצפוי שיקרה כעת? התינוק יושלך ליאור. מה יוכבד עושה בפועל? "ותצפנהו שלושה ירחים". מה קורה לאחר חלוף שלושה חודשים? מה יכולה להיות הסיבה שהיא אינה יכולה עוד להצפינו? התלמידים יעלו השערות – אולי היא צורך להוציאו, אולי החל לבכות וכדומה. נוסיף את דברי רש"י – המצרים מנו תשעה חודשים מרגע שנישאה יוכבד בשנית, וציפו שתלד במועד זה, אך היא ילדה עוד קודם לכן, בסוף החודש**

---

¹ דמויות נוספות המוזכרות בפסוקים הן: "נערותיה", "אמתה". אין להן תפקיד מרכזי בהתרחשות, ואין אנו מכירים אותן בשמותיהן.

השישי להריונה. ברגע שמלאו תשעה חודשים, ידעה יוכבד שהמצרים יבואו לחפש את התינוק שנולד.

ד. התיבה: **ממה היא עשויה?** גומא=צמחי מים (ראו להלן הצעה להמחשה), והיא מצופה בזפת ובחמר (טיט), כדי שלא תשקע וכדי למנוע חדירת מים פנימה. **התלמידים ידגישו את הפעלים בפסוק ג'** (ניעזר ב-ו' ההיפוך, המאפיינת פעלים בלשון עבר במקרא): **"ותקח-לו תבת גומא, ותחמרה בחמר ובזפת; ותשם בה את-הילד, ותשם בסוף על-שפת הַיָּאֵר"**. הפסוקים מתארים את תהליך הכנת התיבה בפרוטרוט. פירוט זה מדגיש את התכנון והמחשבה הרבה שעמדו מאחורי המהלך, ואת הרגישות הרבה של האם יוכבד לפרטים הקטנים, כדי לדאוג לנוחות מרבית עבור תינוקה. דבריו של רש"י תומכים גם הם ברעיון, שיוכבד חשבה על כל פרט בהכנת התיבה: היא בחרה בצמחים רכים וגמישים (ולא בעץ וכדומה), שיהיו נעימים מחד, ולא שבירים מאידך, וציפתה את התיבה מבפנים בטיט ולא בזפת, כדי למנוע ממשה הצדיק ריח רע.

היכן מניחה יוכבד את התיבה? על שפת היאור, בין צמחי הסוף, כדי שהתיבה לא תיסחף. ה. מרים מתייצבת להשגיח על אחיה הקטן מרחוק. **נשאל: על מה מלמדים מעשיה? דאגה, אכפתיות, מסירות וכו'.**

פסוקים ה'-ו':

נעצור באמצע פסוק ו', לאחר המילים "והנה נער בוכה", ונשאל: מה מצופה מבת פרעה לעשות כעת, כשנתחוויר לה שהתינוק שמצאה הוא מילדי העברים? נדגיש את מחויבותה לגזרות המלך בהיותה בתו. לכאורה, עליה להפוך את התיבה ולהטביע את התינוק. על רקע הסבר זה, יתעצמו טוב הלב והחמלה המאפיינים את המעשה שעשתה (בפסוקים הבאים), וכן האומץ הרב שנדרש ממנה כדי לצאת נגד אביה.

נסמן את "נקודת המפנה" בסיפור, במילים "ותחמול עליו" – כאן הדאגה למשה והחשש לגורלו הופכים לידיעה שהוא עומד להינצל.

פסוקים ז'-י':

התלמידים יתארו את ההתרחשות: מרים ניגשת אל בת פרעה ומציעה לה להביא מינקת, כלומר, לדאוג לילד ולקיים אותו. נדגיש כי היא אינה יודעת שבכוונתה של בת פרעה להציל את התינוק. למרות זאת, היא מציעה הצעה הנוגדת את גזרת המלך, ובכך מסכנת את עצמה.

מה ניתן ללמוד עליה מכך? אומץ, יוזמה, אמונה וכו'.²

---

² ייתכן גם כי מרים "קראה" את שפת גופה של בת פרעה וזיהתה בה חמלה כלפי הילד, ולכן הציעה לה הצעה זו. דבר זה מלמד על תושייה ורגישות רבה.

אמו של משה הופכת למינקת שלו, ולאחר שהוא גדל, הוא חוזר לבת פרעה, אל הארמון, והיא זו שקוראת את שמו. אף על פי שהיו למשה שמות רבים, זהו השם בו קוראת לו התורה, כדי להוקיר את מעשיה של בת פרעה, כדברי המדרש (שמות רבה): "מכאן אתה למד מתן שכרן של גומלי חסדים. אף על פי שהרבה שמות היו לו למשה, לא נקבע לו שם בכל התורה אלא כמו שקראתהו בתיה בת פרעה, ואף הקב"ה לא קראו בשם אחר"³.

גיבורי הסיפור

סיפור ההצלה קורם עור וגידים באמצעות שלוש דמויות מרכזיות: האם-יוכבד, האחות-מרים ובת פרעה. כדי ללמוד על התכונות המאפיינות כל אחת מהן, יש לבחון, ראשית, את מעשיהן.

נחלק את התלמידים לשלוש קבוצות. כל קבוצה תקבל כרטיס ובו פסוקים המתארים את פעולותיה של אחת מן הדמויות, ותזהה את הדמות (ראו נספח 2).

לאחר מכן, יזהו התלמידים את התכונות העולות מתוך הפעולות. כהקדמה, ניתן מספר דוגמאות על תכונות ומעשים מחיי הילדים. (למשל: איזו תכונה יש לילד שמוכן לסייע לחבריו לעתים קרובות? איזו תכונה יש לילד שמגיע בזמן?)

בתום פעילות זו, נסב את תשומת הלב של התלמידים לשורש ר.א.ה החוזר על עצמו אצל הדמויות: "ו**תרא** אותו כי טוב הוא" (יוכבד), ו**תרא** את התבה בתוך הסוף", "ותפתח ו**תראהו** את הילד" (בת פרעה), ואילו אצל מרים לא כתוב במפורש, אך פעולתה "ותתצב אחותו מרחוק" – מטרתה לראות ולהשגיח על אחיה. למה הכוונה במילים אלו? זוהי אינה סתם ראייה - זוהי ראייה מכוונת, המעידה על עיניים פקוחות, על תשומת לב, על רצון להבחין בפרטים הקטנים ולגלות מעורבות.

בזכות התכונה הזו, החוזרת על עצמה אצל הדמויות כולן, ניצל משה. כמו כן, גם משה, שגדל והתחנך אצל אותן נשים "רואות", גדל להיות "רואה" בעצמו. זאת נראה בפסוקים הבאים – "וירא בסבלותם", "וירא איש מצרי..." (פסוק י"א)⁴.

הצעות להמחשה:

³ לכאורה, היה צריך להיקרא "משוי" – שנמשה מן המים. הספורנו מסביר זאת על שם העתיד – שיוציא-ימשה את עמ"י ממצרים: "הטעם שקראתיו משה ולא משוי, להורות שימלט את אחרים הוא... זכתה בתיה להשראה נבואית לחזות מראש את מעשיו של משה, תפקידו ומהותו."
⁴ למילה "רואה" יש גם משמעות של נביא, כפי שנאמר על שמואל: "היש בזה הרואה" (שמואל א' ט', י"א). גם משה אכן גדל להיות בבגרותו "רואה" במובן של נביא, וזכה לקבל נבואה במעלה העליונה ביותר - באספקלריה מאירה, פנים בפנים.

א. דוגמאות למינים שונים של "גומא":

ב. הכנת תיבה: נביא לכיתה חומרים שונים (נייר, קרטון, פלסטלינה, צמחים, סול ועוד...), ונבדוק אילו מהם צפים, אילו מהם שוקעים, וכן את עמידותם של החומרים למים. לאחר מכן, התלמידים יכינו תיבות מהחומרים שנמצאו מתאימים.

מסרים והפנמה:

א. התכונות הטובות המאפיינות את הדמויות: אכפתיות, רגישות לזולת, מסירות.
 ב. הקב"ה גומל שכר למקיימי מצוותיו – הקב"ה גומל טובה לבת פרעה על החסד שעשתה עם משה, ומקבל את השם שבחרה עבורו.
 ג. "בזכות נשים צדקניות נגאלו" - שלוש נשים הן אלו שמצילות את מושיען של ישראל ומכשירות את הקרקע לגאולה.

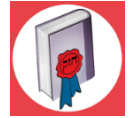
מבט שלם:

ציר הזמן של אירועי השעבוד והגאולה – לסמן את נקודת הזמן הנוכחית. כדאי להסב את תשומת הלב של התלמידים לכך שאמנם בתורה האירועים מופיעים ברצף, אך למעשה, מראשית השעבוד ועד הולדת משה חלפו 60 שנה של עבודת פרך.

סיכום:

מה למדנו?

בזכות תבונתו, רגישותו ואומץ לבן של יוכבד, מרים ובת פרעה, ובזכות שיתוף הפעולה ביניהן, ניצל משה מגזרת פרעה. משה נלקח לארמון פרעה, ובת פרעה משמשת כאם עבורו. כדי לקשר לשיעור הבא, נשאל כיצד נראים חייו של משה בארמון פרעה?

הרחבה והפניות למקורות נוספים:

בעקבות השאלה החותמת את השיעור, על אודות חיי משה בארמון פרעה, נרחיב ונשאל גם על היחס הצפוי של פרעה אל הילד העברי הגדל בביתו.

בהקשר זה, נקרא את הדברים הבאים:

את הפסוק "יושב בשמים ישחק ה' ילעג למו" (תהלים ב', ד') קראו חז"ל על פרעה - הוא ניסה להתחכם עם הקב"ה, ולהילחם במושיען של ישראל באמצעות הגזרות שגזר. על כך עונה לו הקב"ה: אתה תיקח את משה ותגדלו בין ברכיך, בתוך ביתך, ואף תזדקק לו. ואכן פרעה נהיה מצורע, ובתיה בתו באה עם משה. כשראה אותו פרעה, הורה לה להרגו, אך היא ענתה לו שיש בילד זה סגולה מיוחדת - היא רק נגעה בו ונרפאה מצרעתה. אמר לה פרעה: הביאי אותו. הניחו על ברכיו, ונתרפא גם הוא מצרעתו.

המדרש הבא מלמד גם הוא על היחס האמביוולנטי של פרעה ומשרתיו אל משה הגדל בבית פרעה – חיבה כלפיו מחד, וחשש מפניו מאידך: [משה הקטן וגחלת האש - ספר האגדה לילדים](http://agadastories.org.il/kids/node/230) (עמותת סונונית) <http://agadastories.org.il/kids/node/230>.